

ความก้าวร้าว

บทที่ 5 ความก้าวร้าว

5.1 นิยามของความก้าวร้าวในความหมายของ

- 5.1.1 นักจิตวิเคราะห์
- 5.1.2 นักจิตวิทยาสังคมการทดลอง
- 5.1.3 นักสรีรศาสตร์

5.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความก้าวร้าว

- 5.2.1 ทฤษฎีทางสัญชาตญาณและชีววิทยา
- 5.2.2 ทฤษฎีแรงขับ
- 5.2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้

5.4 เงื่อนไขทางบุคลิกภาพและสถานการณ์

- 5.4.1 เงื่อนไขทางบุคลิกภาพ
- 5.4.2 การศึกษาเกี่ยวกับบุคคลที่มีความก้าวร้าว
- 5.4.3 สถานการณ์ที่นำไปสู่ความก้าวร้าว
  - 5.4.3.1 ถูกโจมตีจากผู้อื่น
  - 5.4.3.2 เมื่ออยู่ต่อหน้าคนดู
  - 5.4.3.3 เมื่อไม่ต้องแสดงตน
  - 5.4.3.4 อิทธิพลของเครื่องดื่มมีนเมา

5.5 สรุป

ความก้าวร้าว

คงจะไม่มีวันไหนเลยในรอบปีที่เราหยิบหนังสือพิมพ์ขึ้นมาอ่านโดยไม่พบข่าวการทำร้ายร่างกาย ซีวิต และทรัพย์สิน ดูเหมือนข่าวประเภทโหดร้ายทารุณตามหน้าหนังสือพิมพ์จะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของเราในปัจจุบันก็ว่าได้ นอกจากหนังสือพิมพ์แล้ว สื่อมวลชนชนิดอื่นเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ก็เสนอข่าวทำนองเดียวกันนี้ให้เราได้เห็นทุกเมื่อเชือวัน จากการฉกชิงวิ่งราว ทำร้ายเจ้าทรัพย์ ไปจนกระทั่งถึงการทำลายล้างเผ่าพันธ์กันเป็นสงครามระหว่างประเทศและเชื้อชาติมีให้เห็นอยู่เป็นประจำ ประมาณว่าตั้งแต่มนุษย์ได้มีการบันทึกข้อความเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เราได้มีสงครามเกิดขึ้นแล้วถึง 14,600 ครั้งแล้ว โดยเฉลี่ยประมาณ 3 ปีต่อครั้ง (Montagu, 1976) และถ้าจะนับรวมถึงจำนวนชีวิตและทรัพย์สินที่จะต้องสูญเสียไปในสงครามทั้งหมด คงเป็นสิ่งที่ประมาณค่ามิได้เลย

เหตุใดมนุษย์จึงต้องมีพฤติกรรมก้าวร้าว และทำลายล้างซึ่งกันและกัน ? มนุษย์มีสัญชาตญาณสัตว์ป่าอย่างที่บางคนเชื่อเช่นนั้นหรือ ? หรือว่าความก้าวร้าวเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้จากการมีชีวิตอยู่ในสังคม ? มนุษย์ในทุกสังคมมีความก้าวร้าวเท่าเทียมกันหรือความก้าวร้าวมีเฉพาะกลุ่มบุคคลบางหมู่บางเหล่า ?

ในบทนี้ จะได้กล่าวถึงความหมายของความก้าวร้าวตามนิยามของนักสังคมศาสตร์และจิตวิทยา ตลอดจนถึงทฤษฎีต่าง ๆ ที่พูดไว้เกี่ยวกับเรื่องความก้าวร้าว รวมทั้งเงื่อนไขบางประการที่นำไปสู่ความก้าวร้าวทั้งทางบุคลิกภาพและทางสถานการณ์

5.1 นิยามของความก้าวร้าว

มีผู้ให้ความหมายของความก้าวร้าวต่างกันออกไปมากมายขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละบุคคล ในที่นี้ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงความก้าวร้าวในความหมายของนักจิตวิทยาสากลจิตวิเคราะห์ การเรียนรู้ทางสังคมและนักสัตวศาสตร์ไว้เป็นสังเขปดังนี้

5.1.1 ความก้าวร้าวในความหมายของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic)

ตามความเชื่อของทฤษฎีจิตวิเคราะห์นั้น ความก้าวร้าวเป็นการแสดงออกของพลังงานอย่างหนึ่ง พวกนี้มีความเชื่อว่า ในการเจริญเติบโตของมนุษย์นั้น พลังงานทางความ

ก้าวร้าวจะเกิดขึ้นและสะสมอยู่เรื่อย ๆ ในบุคคล พลังงานเหล่านี้จะต้องมีแหล่งที่จะถูกขับออกไปไม่ทางตรงก็ทางอ้อม และพลังงานเหล่านี้อาจจะถูกขับออกมาในลักษณะที่สังคมยอมรับหรือไม่ก็ได้ ถ้าเป็นทางที่สังคมยอมรับก็อาจจะออกมาในทางกิจกรรม เช่น เล่นกีฬา หรือการโต้วาที่เป็นต้น และถ้าออกมาในทางที่สังคมไม่ยอมรับก็อาจจะเป็นการทำร้ายชกต่อยทะเลาะวิวาทได้เช่นกัน แต่การขับพลังงานก้าวร้าวออกมานั้น มนุษย์ไม่จำเป็นจะต้องมุ่งให้ออกไปสู่ผู้อื่น หรือสิ่งมีชีวิตอื่นเสมอไป พลังความก้าวร้าวอาจถูกใช้ให้กลับเข้ามาสู่ตัวบุคคลผู้นั้นเองก็ได้ ดังเราจะเห็นจากกรณีที่บุคคลบางคนชอบทำร้ายตนเองด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ แต่ที่รุนแรงที่สุดเห็นจะเป็นการฆ่าตัวเอง ซึ่งเราก็ได้พบเห็นกันอยู่เป็นประจำ

หากเชื่อตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เราก็จะพบว่า ความก้าวร้าวเป็นสิ่งที่เกิดควบคู่กับมนุษย์ทีเดียว และความก้าวร้าวนี้ถ้าถูกขัดขวางไม่ให้เห็นแสดงออกในทางที่สังคมยอมรับ อาจเป็นอันตรายไม่เฉพาะแก่บุคคลผู้นั้น แต่ยังเป็นอันตรายถึงผู้อื่นและสังคมด้วย ดังนั้นหน้าที่ประการหนึ่งของสังคมก็คือ คอยใส่ใจดูแลให้ความก้าวร้าวนี้ให้มีโอกาสได้แสดงออกในทางสร้างสรรค์ แทนที่จะเป็นการทำลายล้างกันเอง

5.1.2 ความก้าวร้าวในความหมายของนักจิตวิทยาสังคมการทดลอง (Social-experimental)

กลุ่มนี้มีความเห็นว่า ความก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้เช่นเดียวกับพฤติกรรมเรียนรู้ทางสังคมชนิดอื่น ความหมายของความก้าวร้าวในกรณีนี้ไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณ หรือเป็นพลังงานที่สะสมและต้องการแสดงออก ความก้าวร้าวในแง่นี้เป็นเพียงการเรียนรู้จากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมของบุคคล และนิยามของกลุ่มนักจิตวิทยาสังคมการทดลองนี้ ก็จำกัดพฤติกรรมก้าวร้าวแค่ปฏิกิริยาทางพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ และในสภาพสิ่งแวดล้อมบางชนิดที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมนี้เท่านั้น

5.1.3 ความก้าวร้าวในความหมายของนักสัตวศาสตร์ (Ethology)

คอนราด โลเรนซ์ (Konrad Lorenz, 1966) ได้พยายามศึกษาเรื่องสัญชาตญาณการต่อสู้ของมนุษย์และสัตว์มาเป็นเวลานาน และได้ตั้งเป็นสมมุติฐานว่า ความก้าวร้าวนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งที่เลวร้ายในตัวของมันเอง แต่เป็นขบวนการที่จะคุ้มครองตนเองของสิ่งมีชีวิตต่างหาก เขาเห็นว่า การต่อสู้ภายในเผ่าพันธุ์เองจะช่วยลดจำนวนสมาชิกของเผ่าพันธุ์ให้มีจำนวนที่ไม่มากเกินไป ทั้งนี้เพราะการมีสมาชิกที่มากขึ้นอยู่ตลอดเวลาของเผ่าพันธุ์ใดก็ตามจะนำไปสู่การแก่ง

แย่ง การขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน และมีปัญหาที่ตามมาอย่างมากมาย ดังนั้นการต่อสู้ของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์และสัตว์ที่จะลดจำนวนสมาชิกให้สมดุลย์ และเพื่อความอยู่รอด ของเผ่าพันธุ์นั้น ๆ เองในที่สุด

โลเรนส์ เชื่ออย่างจริงจังว่า การเพิ่มของประชากรที่มีอัตราสูงอย่างน่าอันตรายนี้จะนำไปสู่การเพิ่มของความก้าวร้าวในหมู่ของประชากรในที่สุดด้วย เขายังให้ความเห็นต่อไปอีกว่า คนหรือสัตว์ในเผ่าพันธุ์เดียวกันจะมีความก้าวร้าวต่อกัน มากกว่าการก้าวร้าวข้ามเผ่าพันธุ์ และ จุดมุ่งหมายของความก้าวร้าวภายในเผ่าพันธุ์ก็คือ ความต้องการที่จะให้สมาชิกแต่ละคนได้มี อาณาจักรส่วนตัวในการที่จะมีชีวิตรอดได้ แทนที่จะต้องอยู่ร่วมกันอย่างแออัด นอกจากนี้ความ ก้าวร้าวภายในเผ่าพันธุ์ยังมีผลกระทบต่อทางเลือกคู่ครอง เช่น คนแข็งแรงเท่านั้นที่จะมีชีวิต อยู่รอดและให้กำเนิดเผ่าพันธุ์สืบไป

ความก้าวร้าวกลายเป็นสิ่งเลวร้ายในความคิดของโลเรนส์ก็ต่อเมื่อมนุษย์ขาดความยับยั้ง ในการทำลายล้าง คือแทนที่จะใช้ความก้าวร้าวเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ มนุษย์กลับคิดค้น หาวาอุรที่มีแสนยานุภาพร้ายแรงมาทำลายล้างกัน โลเรนส์เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ไม่เหมือน สัตว์อื่นก็ตรงที่เราไม่ได้ถูกสร้างมาให้มีอาวุธประจำตัวที่จะเข่นฆ่ากันได้เช่นสัตว์อื่น ๆ ถ้าธรรมชาติ ได้สร้างให้มนุษย์มีเขี้ยวเล็บเข่นฆ่ากันได้เอง เราคงไม่ต้องไปคิดค้นวิธีหรืออาวุธร้ายแรงที่จะ ทำลายล้างกัน และความก้าวร้าวของมนุษย์ชาติก็คงไม่รุนแรง หรือเพิ่มจำนวนมากเช่นในปัจจุบัน นี้เป็นแน่

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นความเชื่อเกี่ยวกับความก้าวร้าวในความหมายของนักทฤษฎี จิตวิเคราะห์ นักจิตวิทยาสังคม การทดลอง และนักสัตวศาสตร์

อย่างไรก็ตาม คำจำกัดความของความก้าวร้าวในที่นี้ผู้เขียนขอใช้แนวคิดตามนักจิตวิทยา ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเรื่องความก้าวร้าว คือ บารอน (Baron, 1977) เขาได้กล่าวถึงนิยาม ความก้าวร้าวเอาไว้ว่าเป็น “พฤติกรรมใดก็ตาม ที่มีจุดมุ่งหมายในการทำร้าย หรือทำให้เกิดการ บาดเจ็บแก่สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ โดยที่สิ่งมีชีวิตนั้น พยายามหลีกเลี่ยงจากการถูกทำร้ายนั้น ๆ”

ความก้าวร้าวในรูปแบบที่บารอนกล่าวไว้ มีคุณลักษณะหลายประการคือ

ก. พฤติกรรมใดก็ตาม ในคำจำกัดความนี้ได้เปิดไว้กว้างมาก ตั้งแต่พฤติกรรมที่เป็น การกระทำหรือเป็นคำพูดก็ได้ทั้งสิ้น

ข. มีจุดมุ่งหมายในการทำร้าย หมายความว่า พฤติกรรมนั้น ๆ จะต้องมีจุดมุ่งหมาย ที่จะทำร้าย ถ้าเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีจุดมุ่งหมายในการทำร้ายก็ไม่จัดเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว ตัวอย่างเช่น นาย ก.ทำปิ่นลับถูกนาย ข. การกระทำของนาย ก. แม้จะทำให้ นาย ข. ได้รับบาดเจ็บ ก็ตาม แต่ไม่จัดเป็นความก้าวร้าว หรือในกรณีที่นายแพทย์ฉีดยาให้คนไข้ และแม้ว่าการฉีดยา เป็นการกระทำที่คนไข้เจ็บก็ตาม พฤติกรรมของนายแพทย์ก็ไม่ถือว่าเป็นก้าวร้าว อย่างไรก็ตามจุด มุ่งหมายในการกระทำบางลักษณะก็ไม่ชัดเจน เช่นในกรณีของการฉีดยา ถ้าแพทย์มีความรู้สึก ไม่ดีต่อคนไข้ และแกล้งฉีดยาให้คนไข้เจ็บ การกระทำของแพทย์แม้จะถือว่าเป็นช่วยคนไข้ก็ตาม แต่ มีจุดมุ่งหมายซ่อนเร้นในการทำให้เจ็บโดยเจตนา ถือเป็นความก้าวร้าวได้

ค. ต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ คำจำกัดความนี้บารอนมุ่งเฉพาะความก้าวร้าวที่มีต่อบุคคล หรือสัตว์ และไม่ได้รวมถึงสิ่งของหรือวัตถุ ดังนั้นบุคคลที่โกรธผู้อื่นและมาระบายออกด้วย การเตะกระโถน จึงไม่จัดว่ากำลังมีพฤติกรรมก้าวร้าวตามความหมายนี้

ง. โดยสิ่งมีชีวิตนั้น พยายามหลีกเลี่ยงจากการถูกทำร้าย หมายความว่า คำจำกัด ความนั้นมีได้รวมถึง พฤติกรรมผิดปกติทางจิตใจอื่น ๆ เช่น ในกรณีที่บุคคลบางคนแสวงหา ความสุขด้วยการทำร้ายผู้อื่น หรือขอให้ผู้อื่นมาทำร้ายตน รวมทั้งการฆ่าบางประเภทที่เป็นการ ช่วยเหลือสิ่งมีชีวิตนั้นพ้นจากความทุกข์ทรมาน เช่น ยิงฆ่าที่ขาหักเป็นต้น เหล่านี้มิได้ถือเป็นพฤติกรรม ก้าวร้าวแต่อย่างใดในคำจำกัดความนี้ เพราะผู้ถูกทำร้ายมิได้พยายามหลีกเลี่ยงจากการทำร้ายนั้น

กล่าวโดยสรุป จากคำจำกัดความนี้จะเห็นว่าความก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่มีความ เกี่ยวข้องทางสังคมหลายระดับเช่น ระหว่างมีชีวิตอย่างน้อย 2 สิ่ง คือ ผู้รุกราน และ เหยื่อ นอกจากนี้ก็มีความเกี่ยวข้องทางแรงขับเข้ามาประกอบ คือแรงขับที่จะทำร้ายผู้อื่น และ แรงขับที่จะหลีกเลี่ยงการถูกทำร้ายนั้น ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันก็คือ พลังอำนาจของ

การสะสมของความตึงเครียดทางร่างกายนี้เอง เป็นสัญชาติญาณส่วนหนึ่งของสิ่งมีชีวิต

ความเชื่อของฟรอยด์นี้ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะเมื่อมาถึงยุคหลังฟรอยด์ พวก ลุกศิษฐ์ได้มองเรื่องของความก้าวร้าวเสียใหม่ โดยกล่าวว่าความก้าวร้าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของ “อีโก้” (เป็นส่วนความเป็นจริงของบุคลิกภาพมนุษย์) แทนที่จะนำเอาความก้าวร้าวไปไว้ในส่วนของ สัญชาติญาณที่เข้าไปโดยไม่มีเหตุผล (id) พวกนี้เชื่อว่าความก้าวร้าวเป็นผลมาจากการที่มนุษย์ ปรับตัวเข้ากับความเป็นจริงของสภาพแวดล้อม และไม่ใช่เป็นสิ่งที่เลวร้ายแต่อย่างใด แม้ว่ากลุ่ม นักทฤษฎีรุ่นหลังฟรอยด์นี้จะมองความก้าวร้าวต่างออกไปจากฟรอยด์ก็ตาม แต่พวกเขาก็ยังยึด ความเชื่อพื้นฐานของฟรอยด์ไว้ว่า ความก้าวร้าวเป็นสิ่งที่พัฒนามาจากพลังของสัญชาติญาณ อยู่นั่นเอง เพียงแต่มาเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่พัฒนาให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงขึ้นเท่านั้น

นอกจากแนวความคิดของนักทฤษฎีสกูลจิตวิเคราะห์แล้ว กลุ่มนักสัตวศาสตร์ Ethologist (แขนงวิชาที่แยกมาจากชีววิทยา) ก็ยังมีความสนใจศึกษาแบบแผนพฤติกรรมทางสัญชาติญาณของ สิ่งมีชีวิตมาก นักสัตวศาสตร์มักจะศึกษาพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต ในสภาพธรรมชาติเพื่อแสวงหา ความเข้าใจในแบบแผนทางพฤติกรรมของสัตว์เหล่านั้นอย่างชัดเจนและนำมาประยุกต์ในการ เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ได้อีกด้วย

ในเรื่องของความก้าวร้าวนี้ นักสัตวศาสตร์มีความเห็นใกล้เคียงกับพวกนักจิตวิเคราะห์ มาก กล่าวคือพวกนี้มีความเชื่อว่าการแสดงออกของพฤติกรรมก้าวร้าว (หรือพฤติกรรมอื่นใดก็ตาม) นั้น กำเนิดจากการที่พลังงานได้ถูกเก็บสะสมเอาไว้มาก ๆ แต่กลุ่มนี้มีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า ในการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวนั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอก กล่าว อีกนัยหนึ่งก็คือการแสดงของความก้าวร้าวจะเกิดโดด ๆ ไม่ได้ จะต้องมีส่วนกระตุ้นเกิดขึ้นเป็นตัวล่อ พฤติกรรมก้าวร้าวจึงปรากฏตามมา กลุ่มนี้จึงย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวล่อกับพฤติกรรม ก้าวร้าวว่าจะต้องเกิดร่วมกันเสมอ

กล่าวโดยสรุป ทั้งทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และทฤษฎีทางชีววิทยานี้ ต่างก็มองความก้าวร้าว ว่าเกิดจากพลังงานที่ร่างกายเก็บสะสมเอาไว้ และมาแสดงออกในลักษณะของความก้าวร้าว แต่ทฤษฎีทางชีววิทยานี้ได้เปรียบกว่าทฤษฎีทางจิตวิเคราะห์หรืออยู่ตรงที่ ได้นำปัจจัยหรือตัวกระตุ้น จากสิ่งแวดล้อมเข้ามาสัมพันธ์กับการแสดงความก้าวร้าวด้วย แต่ทั้ง 2 ทฤษฎีต่างก็เชื่อในเรื่อง

ของสัญชาตญาณความก้าวร้าวว่าเป็นส่วนที่กำเนิดขึ้นเองภายในบุคคลและสัตว์ อาจจะเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งมีชีวิตทุกรูปแบบ

5.2.2 ทฤษฎีแรงขับ

สมมุติว่า ท่านมีรถจะต้องไปขึ้นรถไฟให้ทัน ปรากฏว่ารถที่นั่งไปย่างเกิดแตก โดยที่ในรถไฟไม่มียางอะไหล่ และเป็นถนนเปลี่ยวที่ไม่มีใครมีรถวิ่งผ่าน ท่านจะรู้สึกอย่างไร ? โมโห ? ฉุนเฉียว ? มนุษย์ทุกคนคงเคยประสบเหตุการณ์ที่ทำให้เราต้องหัวเสีย หงุดหงิด โกรธแค้นกันแทบทั้งสิ้น และแต่ละคนก็คงมีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อความหงุดหงิดในลักษณะที่แตกต่างกัน ทฤษฎีแรงขับมีความเชื่อว่า ความก้าวร้าวจะมีสาเหตุโดยตรงมาจากความคับข้องใจ (Frustration)

ผู้ที่เป็นตัวตั้งตัวตีในความเชื่อนี้ได้แก่ ดอลลาร์ดและเพื่อน (Dollard et al, 1939) เขา มีความเห็นว่าความคับข้องใจจะเป็นสาเหตุทำให้เกิดปฏิกิริยาก้าวร้าวเสมอ ถ้าแปลตรงตัวตามทฤษฎีนี้ก็หมายความว่า ความคับข้องใจนั้นไม่ว่าจะเกิดจำนวนสักน้อยนิดหรือมากมายเพียงใดก็ตาม ย่อมจะต้องนำไปสู่การแสดงออกถึงความก้าวร้าวเสมอ

อย่างไรก็ตามความเชื่อของนักทฤษฎีกลุ่มนี้ก็ได้รับการคัดค้านจากนักจิตวิทยาผู้อื่นอีกหลายท่าน โดยเฉพาะในแง่ที่ว่าความคับข้องใจไม่จำเป็นที่จะต้องนำไปสู่พฤติกรรมที่ก้าวร้าวเสมอไป ในปี 1941 นักจิตวิทยาชื่อ มิลเลอร์ (Miller) จึงได้ทำการปรับปรุงสมมุติฐานของทฤษฎีเสียใหม่โดยกล่าวเป็นกลาง ๆ ว่า “ความคับข้องใจจะทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้หลายประเภท และความก้าวร้าวก็เป็นปฏิกิริยาตอบโต้ประเภทหนึ่งเท่านั้น” แต่การปรับปรุงความเชื่อของทฤษฎีดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ปัญหาหมดไป โดยเฉพาะตัวทฤษฎีเองก็ไม่ได้ให้ความกระจ่างว่า เมื่อไรความคับข้องใจจึงจะนำไปสู่ปฏิกิริยาตอบโต้ของความก้าวร้าว หรือเมื่อไรจะนำไปสู่ปฏิกิริยาตอบโต้ชนิดอื่น ? และยิ่งไปกว่านั้นคำว่า “ความคับข้องใจ” นี้จะหมายถึงอะไรแน่ ? หมายถึงอุปสรรคจากสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ความต้องการไม่บรรลุผล ? หรือจะหมายถึงสภาพอารมณ์ภายในที่เกิดเมื่อพฤติกรรมถูกขัดขวาง ? ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้การศึกษาในเรื่องความก้าวร้าวไม่ก้าวไปเท่าที่ควรในระยะแรก

ต่อมาในปี 1962 นักจิตวิทยาสังคมชื่อ เบอร์โกวิทซ์ (Berkowitz) ได้ทำการปรับปรุงทฤษฎีแรงขับอีกครั้งนี้ ความเห็นของเขามุ่งต่อไปนี้คือ

ก. สภาพอารมณ์ที่ถูกปิดกั้น ไม่ให้ไปถึงจุดหมายที่ต้องการจะเป็นปัจจัยทำให้บุคคลโกรธ
 ข. ความโกรธจะไม่นำไปสู่ความก้าวร้าวในทันที แต่อารมณ์โกรธจะทำให้บุคคลเตรียมพร้อมที่จะก้าวร้าว

ค. ความก้าวร้าวจะเกิดได้ต้องมีตัวกระตุ้นที่เหมาะสม ตัวกระตุ้นนี้อาจเป็นสิ่งที่ในสถานการณ์อดีต/ปัจจุบันก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่อยู่นอกหรือในตัวบุคคลผู้นั้นถ้าความโกรธมีปริมาณรุนแรงมากพอ

ง. การแสดงความก้าวร้าวบ่อย ๆ จะก่อให้เกิดเป็นอุปนิสัยก้าวร้าว แม้ในระยะหลังที่ปราศจากความคับข้องใจ ก็อาจแสดงความก้าวร้าวออกมาได้เช่นกัน

- ตัวกระตุ้น

		ไม่มี	มี
ความโกรธ	ไม่มี	ไม่เกิดความก้าวร้าว	ไม่เกิดความก้าวร้าว
	มี	ไม่เกิดความก้าวร้าว	เกิดความก้าวร้าว

รูปที่ 5.1 ตารางความเชื่อของเบอร์โกวิท จะเห็นว่าความก้าวร้าวจะเกิดในสถานการณ์เดียว คือเมื่อมีทั้งความโกรธและตัวกระตุ้น ส่วนในสถานการณ์อื่น ๆ ถ้ามีเพียงปัจจัยหนึ่งปัจจัยใด ก็จะไม่เกิดความก้าวร้าวได้

เบอร์โกวิทได้ทำการทดลองเพื่อพิสูจน์ทฤษฎีหลายครั้ง ส่วนใหญ่การทดลองของเขาได้ทำในลักษณะดังนี้คือ

1. หาบุคคลมาทำการทดลอง และให้บุคคลที่เราเตรียมไว้ทำการช่วยเหลือบุคคลแรกโกรธ
2. เมื่อเห็นว่าผู้นั้นโกรธแล้ว ก็ให้เขาได้เผชิญกับสิ่งกระตุ้นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าวเช่น ให้อูหนังประเภทฆ่าฟันอย่างโหดร้าย หรือเผชิญกับสิ่งเร้าที่ไม่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น หนังรักหรือชีวิต

3. หลังจากนั้นให้เขามีโอกาสแสดงความก้าวร้าวโดยการให้กดปุ่มกระแสไฟฟ้าลงโทษบุคคลที่เราเตรียมเอาไว้ (เป็นการลงโทษหลอก ๆ ที่ผู้ทำไม่รู้ว่าถูกหลอก)

4. ความรุนแรงของความก้าวร้าวนั้น ผู้ทดลองใช้วิธีการนับจำนวนครั้งที่บุคคลผู้นั้นลงโทษผู้อื่นโดยการกดปุ่มกระแสไฟฟ้า และความยาวสั้นของการปล่อยกระแสไฟฟ้า ดังนั้นหากนาย ก. มีความโกรธแค้นมาก และได้ดูภาพยนตร์ที่ยั่วความโกรธให้มากขึ้น เขาอาจจะลงโทษนาย ข. อย่างรุนแรงและบ่อยครั้งกว่านาย ค. ที่ไม่โกรธ หรือนาย ง. ที่โกรธแต่ไม่ได้เห็นสิ่งกระตุ้นที่ยั่วให้อยากแสดงความก้าวร้าวออกไป

โดยทั่วไป การทดลองของเบอร์โกวิทประสบความสำเร็จพอสมควร กล่าวคือ ความโกรธจะมีผลอย่างยิ่งต่อปฏิกริยาก้าวร้าวของบุคคล แต่สำหรับเรื่องสิ่งกระตุ้นนั้นยังไม่สามารถสรุปผลได้อย่างเด่นชัด ว่าสิ่งกระตุ้นจะนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าวอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ดี เราคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่า สภาพความคับข้องใจหรือสภาพอารมณ์โกรธจะนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าวได้ หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือความก้าวร้าวนั้นมีสาเหตุประการหนึ่งมาจากอารมณ์โกรธที่เป็นความคับข้องใจนั่นเอง

5.2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้

ในยุคที่ภาพยนตร์จีนกำลังภายในกำลังเฟื่องตามหน้าจอโทรทัศน์นั้น เคยมีข่าวปรากฏทางหน้าหนังสือพิมพ์ว่า มีเด็ก ๆ หลายคนพยายามจะเลียนแบบใช้วิชาตัวเบากระโดดกระโดดลงมา เป็นผลให้ได้รับอุบัติเหตุร้ายแรงหลายราย นอกจากนี้เราก็คงจะเคยเห็นเด็ก ๆ ชอบเล่นมีดดาบหรือทำท่าฟันกันตามกระบวณท่าที่จดจำมาจากภาพยนตร์ชุดต่าง ๆ ที่ดูกันอยู่เป็นประจำ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นตัวอย่างของคำอธิบายเกี่ยวกับความก้าวร้าวตามหลักของทฤษฎีที่สามได้เป็นอย่างดี นั่นคือความก้าวร้าวเป็นสิ่งที่เรียนรู้

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า มนุษย์เรียนรู้โดยการเลียนแบบ สังเกต และจดจำจากแม่แบบ (Modeling) โดยเฉพาะการเรียนรู้จากแม่แบบนั้นทางกลุ่มที่เชื่อเรื่องเรียนรู้เห็นว่ามีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้ด้วยวิธีอื่นใด จอห์นสัน (Johnson, 1972) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้จากแม่แบบว่ามีความสำคัญดังต่อไปนี้คือ

ก. ทำให้รู้วิธีการตอบสนองอย่างใหม่ การจดจำจากแม่แบบนั้น บุคคลได้เรียนรู้วิธีการที่แม่แบบใช้ ซึ่งอาจเป็นวิธีการใหม่ ๆ ที่เขาไม่เคยได้รู้มาก่อน และนอกจากนี้การดูแบบ

และมาทำตามก็มักจะทำได้โดยไม่ใครผิดพลาดนัก กล่าวคือทำได้ง่ายกว่าวิธีอื่น และไม่ต้องต้องการฝึกซ้อมมากนัก

ข. ช่วยระงับ/กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมง่ายเข้า การเรียนรู้จากแม่แบบนั้นให้ผลทั้ง 2 ลักษณะ คือ ถ้าแม่แบบทำพฤติกรรมอะไรออกไปแล้วได้รับโทษจากการกระทำนั้น จะมีผลทำให้ผู้ที่เฝ้าดูอยู่ไม่ทำพฤติกรรมตามแม่แบบนั้นได้ เช่น ถ้าเด็กหญิงเห็นพี่ชายแอบขโมยเงินคุณแม่แล้วถูกตี เด็กหญิงอาจไม่ทำพฤติกรรมขโมยเพราะกลัวถูกคุณแม่ตี หรือในขณะเดียวกัน ถ้ามีใครสักคนหนึ่งในกลุ่มกล้าแสดงพฤติกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่งออกไป ให้เป็นแบบอย่างกับกลุ่ม คนทั้งกลุ่มอาจพร้อมใจกันทำตามพฤติกรรมที่แม่แบบแสดงไปก่อนแล้วก็ได้ ตัวอย่างเช่น ถ้าในกลุ่มผู้ม้ายืนประท้วงการขึ้นค่าโดยสารรถเมล์ มีนาย ก. ก้าวออกมาแล้วเริ่มการขว้างปาก่อนอิฐใส่หน่วยรักษาความปลอดภัยของรัฐบาล การกระทำของนาย ก.อาจเป็นแม่แบบกระตุ้นให้คนที่ประท้วงทั้งกลุ่มร่วมใจกันปาก่อนอิฐได้เช่นเดียวกัน เรื่องที่เกิดจากบุคคลเพียงคนเดียวเป็นแม่แบบ จึงกลายเป็นการจลาจลย่อย ๆ ขึ้นได้ในเวลาอันรวดเร็ว

ค. ช่วยให้พฤติกรรมที่เรียนรู้แล้วได้แสดงออกง่ายเข้า การสังเกตจากแม่แบบที่ ทำพฤติกรรมที่บุคคลเคยเรียนรู้แล้ว จะช่วยทำให้เขามีการแสดงพฤติกรรมนั้นออกได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ตัวอย่างเช่น ให้นาย ก.ทำที่เป็นแห่งหน้ามองห้องฟ้าในขณะที่เดินอยู่ในถนนสายที่จอแจในเมืองหลวง ผลจะปรากฏว่าบุคคลที่สัญจรไปมาอื่น ๆ จะอดไม่ได้ที่จะทำตามนาย ก. คือแห่งหน้าดูห้องฟ้าบ้าง เป็นต้น

นักจิตวิทยาการเรียนรู้ที่เชื่อในเรื่องความก้าวร้าวเกิดจากการเรียนรู้จากแม่แบบนี้คือ แบนดูราและคณะ (Bandura, Ross และ Ross, 1961) เขาได้ทำการทดลองเรื่องการเรียนรู้ความก้าวร้าวนี้ไว้อย่างมีชื่อเสียง วิธีการของเขาก็คือ เขาได้นำเด็กเล็กคนหนึ่งเข้าไปในห้องที่มีของเล่นอยู่มากมาย เขาได้พาเด็กไปที่มุมห้องด้านหนึ่งและอธิบายถึงสิ่งที่จะให้เด็กทำที่มีวัสดุเกี่ยวกับการเขียนรูปโปสเตอร์ให้เด็กวาด หลังจากนั้นเขาก็ได้พาผู้ใหญ่คนอื่นหนึ่งเข้าไปในห้องเดียวกับเด็ก โดยให้ผู้ใหญ่คนนี้อยู่อีกมุมหนึ่งของห้อง ผู้ใหญ่คนใหม่นี้ไม่ได้วาดรูป แต่จะเล่นกับตุ๊กตาล้มลุกตัวโตโดยการเตะต่อๆและชกตุ๊กตานี้อย่างรุนแรงถึง 10 นาที เด็กเล็กนั้นได้เห็นการกระทำของผู้ใหญ่คนนี้อย่างชัดเจน ต่อมาผู้ใหญ่คนแรกได้นำเด็กผู้นี้ไปในห้องใหม่ที่มีของ

เล่นต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งตุ๊กตาสัตว์ลูก ที่เด็กได้เห็นในห้องแรกด้วย ปรากฏว่าเด็กจะเล่นกับตุ๊กตาสัตว์ลูกในลักษณะที่รุนแรงคล้ายกับที่ได้เห็นแม่แบบ (ผู้ใหญ่) เล่นในช่วงต้น

แบนดูราได้ทำการทดลองเช่นนี้หลายครั้ง โดยแบ่งเด็ก ๆ ออกเป็นหลายกลุ่ม และนำเด็กที่เห็นแม่แบบที่แสดงกริยาก้าวร้าวกับเด็กที่แม่แบบไม่แสดงกริยาก้าวร้าวมาเปรียบเทียบกัน ผลก็ยังเป็นลักษณะเดิม กล่าวคือเด็กจะแสดงกริยาก้าวร้าวตามแม่แบบที่ได้สังเกต นอกจากนี้แบนดูรายังได้แสดงให้เห็นอีกด้วยว่า แม่แบบที่เด็ก ๆ เรียนรู้วิธีการนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กเสมอไป อาจเป็นสิ่งที่เด็กเห็นและสังเกตได้จากจอโทรทัศน์ได้เช่นกัน

ปรากฏว่า ผลสรุปของแบนดูราถูกวิจารณ์ในแง่ของความก้าวร้าวที่มาจากสื่อมวลชน กล่าวคือ ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันโดยเด็ดขาดนักว่าความโหดร้ายทารุณที่สื่อมวลชนเสนอ โดยเฉพาะทางโทรทัศน์นั้นจะเป็นสาเหตุให้เกิดความก้าวร้าวขึ้นในจิตใจของบุคคลอย่างแน่นอน แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เราจะปฏิเสธไม่ได้จากการทดลองต่าง ๆ ของแบนดูราก็คือ การเลียนแบบได้นำไปสู่พฤติกรรมหลายประเภท และพฤติกรรมก้าวร้าวนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เกิดจากการเห็นจากแม่แบบ หรือเราอาจจะพูดสรุปได้กว้าง ๆ ว่า พฤติกรรมก้าวร้าวนี้มีสาเหตุมาจากปัจจัยต่าง ๆ มากมาย การเรียนรู้โดยการสังเกต และมีแม่แบบก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งของการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวได้

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีทั้งสามก็ได้กล่าวถึงสาเหตุของความก้าวร้าวไว้ต่างกัน คือทฤษฎีทางจิตวิเคราะห์ และทางชีววิทยามีความเชื่อว่าความก้าวร้าวเป็นสัญชาตญาณ เป็นการแสดงออกของความต้องการทางสรีรวิทยา ความก้าวร้าวในที่นี้คือพลังงานที่เก็บสะสมไว้และต้องการแสดงออก ส่วนความเชื่อทางทฤษฎีแรงขับนั้นเห็นว่าสภาพอารมณ์โกรธจะนำไปสู่ความก้าวร้าวได้ โดยเฉพาะเมื่อได้รับสิ่งกระตุ้นที่เหมาะสม ในขณะที่ความเชื่อของทฤษฎีการเรียนรู้ นั้น ย้ำในเรื่องความสำคัญของการเลียนแบบโดยเฉพาะจากแม่แบบ ถ้าแม่แบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวจะมีผลทำให้ผู้สังเกตจดจำและมีพฤติกรรมก้าวร้าวบ้างในโอกาสต่อไป

จากทฤษฎีทั้งสาม คงจะทำให้เรามองเห็นว่าการหาสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นมิใช่เป็นสิ่งที่จะสามารถเข้าใจได้ง่าย ๆ เพราะสาเหตุของการแสดงความก้าวร้าว นั้นมีมากมาย ความคับข้องใจหรือความโกรธก็อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่ง หรือการได้เห็นแม่แบบที่ก้าวร้าวก็อาจจะ

เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง รวมทั้งความกดดันภายในบุคคลก็อาจจะเป็นตัวแปรร่วมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวขึ้นได้ทั้งสิ้น เราคงไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นเพราะสาเหตุใดโดด ๆ ที่รับผิดชอบต่อการมีพฤติกรรมก้าวร้าวแต่เพียงประการเดียว

5.4 เงื่อนไขทางบุคลิกภาพและสถานการณ์ที่นำไปสู่ความก้าวร้าว

5.4.1 เงื่อนไขทางบุคลิกภาพ

มีบุคลิกภาพชนิดใดหรือไม่ที่มีความก้าวร้าวมากกว่ากัน ? จริงหรือไม่ที่คนที่มีบุคลิกภาพชนิดหนึ่งจะมีความก้าวร้าวมากกว่าคนที่มีบุคลิกภาพชนิดอื่น ? คำถามเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับความก้าวร้าวนี้เป็นสิ่งที่นักจิตวิทยาสนใจศึกษา และส่วนใหญ่ก็มักใช้วิธีการศึกษาในห้องทดลองโดยใช้การนับจำนวนครั้งในการที่ผู้ถูกทดลอง “ลงโทษ” ผู้อื่น (โดยใช้การกดปุ่มกระแสไฟฟ้า)

บารอนได้เป็นผู้หนึ่งที่ทำการศึกษาในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง การค้นพบของเขาพอจะสรุปผลเกี่ยวกับบุคลิกภาพและความก้าวร้าวไว้ดังนี้

1. บุคคลที่แค้นต่อสังคมมาก ๆ ดูเหมือนจะมีความก้าวร้าวน้อยกว่าคนที่ไม่แค้นต่อสังคม ซึ่งในข้อนี้อาจจะแปลความหมายได้ว่าคนที่กลัวเสียงสังคมจะไม่ทำอะไรในทิศทางที่สังคมจะตำหนิเขา และความก้าวร้าวก็เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ ดังนั้นถ้าเขาแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกไปสังคมอาจไม่ยอมรับเขาก็ได้ แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่กลัวต่อเสียงสังคม เขาอาจทำอะไรตามอำเภอใจโดยพฤติกรรมที่ทำอาจเป็นพฤติกรรมที่ก้าวร้าว และสังคมจะยอมรับเขาหรือการกระทำของเขาหรือไม่นั้น เขาไม่สนใจ อย่างไรก็ตามบุคคลทั้ง 2 ประเภทนี้ ถ้าได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่นรุนแรงพอก็อาจจะมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าวได้เท่า ๆ เทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่แค้นต่อสังคมหรือไม่ก็ตาม

2. ในทำนองเดียวกัน บุคคลประเภทที่ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับในตัวเขาสูงก็มักจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยกว่าคนที่ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับในตัวเขาน้อย

3. ในปี 1966 นักจิตวิทยาชื่อ รอตเตอร์ (Rotter) ได้คิดค้นแบบประเมินผลในการบังคับตนเอง (Locus of Control Scale) เพื่อวัดว่าบุคคลมีการบังคับตัวเองจากภายในหรือภายนอก

ผู้ที่ได้คะแนนสูงจากแบบทดสอบนี้ แสดงว่ามีการบังคับตนเองจากภายนอก ในขณะที่ผู้ที่ได้คะแนนต่ำมักจะแสดงว่ามีการบังคับจากภายใน

บุคคลที่การบังคับตนเองมาจากภายนอกนั้น รอดเตอร์หมายถึงบุคคลประเภทที่เชื่อในโชคชะตาว่ากำหนดชีวิตเขา พวกนี้เชื่อว่าสิ่งดี/ชั่วที่เกิดขึ้นกับชีวิตเขานั้นมักเป็นผลจากการกระทำของผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม โดยที่ตัวเองแทบจะไม่มีสิทธิ์ในการเปลี่ยนแปลงชีวิตของเขาเลย พวกนี้ยังถือคติว่าถึงพยายามเปลี่ยนแปลงอะไรก็ไร้ประโยชน์ ไม่ช่วยให้ชีวิตดีขึ้น ไม่คิดว่าตัวเขามีความสามารถเปลี่ยนแปลงหรือทำอะไรให้ชีวิตได้ และมักคิดว่าพลังจากภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมจะมีอำนาจเหนือเสมอ

ในทางตรงข้าม ผู้ที่มีการบังคับตนเองจากภายใน มักเห็นว่าเขาเป็นผู้บงการชีวิตของตนเอง ผลกรรมทุกอย่างที่เกิดกับชีวิตเขา เป็นสิ่งที่เขาทำให้มันเกิดขึ้นทั้งสิ้น พวกนี้จะไม่นั่งรอคอยโชคชะตาให้มาเปลี่ยนชีวิตเขา แต่จะออกไปเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความก้าวร้าวนั้น นักจิตวิทยาพบว่าผู้ที่มีการบังคับตนเองจากภายนอก มักจะไม่ใคร่กล้าตอบโต้ต่อคำขู่ข่มขู่จากผู้อื่น ไม่ว่าคำขู่ข่มนั้นจะรุนแรงมากน้อยเพียงใด แต่สำหรับบุคคลที่การบังคับตนเองมาจากภายในนั้น มักจะตอบสนองการขู่ข่มจากภายนอกในระดับที่เท่าเทียมกับการขู่ข่ม เช่น ถ้าภายนอกแรงมา เขาก็จะตอบโต้แรงกลับไป แต่ถ้าแรงน้อยก็จะสนองกลับไปแต่น้อย

เราอาจจะกล่าวสรุปได้กว้าง ๆ ว่า บุคลิกภาพบางชนิดมีส่วนสัมพันธ์กับความก้าวร้าวอยู่ไม่น้อย เช่นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ไม่แคร์ต่อสังคม มีความต้องการยอมรับจากสังคมต่ำ หรือมีการบังคับตนเองจากภายใน อาจแสดงความก้าวร้าวได้สูงกว่าผู้ที่มีบุคลิกภาพชนิดอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับการสรุปผลที่แน่นอนนั้นเราอาจจะต้องใช้เวลาสักกระยะหนึ่งเพื่อการศึกษาค้นคว้าให้กระจ่างกว่าที่ได้ทำไปในปัจจุบัน

5.4.2 การศึกษาเกี่ยวกับบุคคลที่มีความก้าวร้าว

เราคงไม่สามารถปฏิเสธความจริงข้อหนึ่งที่ว่า บุคคลบางคนใช้ชีวิตในลักษณะที่แสดงความก้าวร้าวออกมาอยู่เสมอ เช่นพวกอันธพาล นักเลงหัวไม้ เป็นต้น ดูเหมือนว่าสำหรับ

พวกเขาเหล่านั้น ความก้าวร้าวได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตไปเสียแล้ว และก็ไม่น่าประหลาดใจเลยว่า จุดจบของเขาเหล่านั้นก็หนีไม่พ้นคุกตาราง หรือบางคนก็ร้ายแรงหนอยก็โดนยิงเป้า หรือนั่งเก้าอี้ไฟฟ้า

ทำไมบุคคลบางคนจึงใช้ชีวิตวนเวียนอยู่กับคุกตาราง และกระทำความผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า? ทำไมเขาจึงไม่เข็ดหลาบ? พวกเขามีการมองโลก การใช้ชีวิต หรือบุคลิกภาพที่คล้ายคลึงกันอย่างไรบ้างไหม?

คำถามเหล่านี้ เป็นคำถามที่นักจิตวิทยาสังคมหรือทอช (Toch, 1969) สนใจศึกษา เขาได้สัมภาษณ์นักโทษมากมายและได้นำคำบอกเล่าของนักโทษเหล่านั้นมาทำการวิเคราะห์ เพื่อหาสาเหตุของพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ผลปรากฏว่าทอชไม่สามารถบ่งได้ว่าสาเหตุใดโดยเฉพาะที่ทำให้บุคคลเหล่านี้มีพฤติกรรมก้าวร้าว แต่สิ่งที่เขาพบจากการศึกษาครั้งนี้ก็คือประเภทของบุคคลที่ชอบใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับความก้าวร้าวในระดับต่าง ๆ ทอชได้แบ่งกลุ่มบุคคลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

ก. ประเภทปกป้องภาพพจน์ของตนเอง พวกนี้มีความเชื่อฝังใจว่า ไม่มีใครเป็นมิตรกับเขาเลยในโลกนี้ ทุกคนคอยจ้องเล่นงานเขา ดังนั้น ถ้ามีเรื่องอะไรสักนิดหน่อย เขาจะต้องถือโอกาสตอบโต้ออกไปอย่างรุนแรง หรือถ้าไม่มีใคร “หาเรื่อง” กับเขา เขาก็อาจจะไปหาเรื่องกับคนอื่นได้ง่าย ๆ พวกนี้อาจเป็นพวกนักเลงและอันธพาลที่ทุกคนอยากหลีกเลี่ยง

ข. ประเภทอดอ้างศักดิ์ พวกนี้ปรารถนาที่จะให้มนุษย์ทั้งโลกมองเขาว่า เขาคือ เจ้าพ่อที่ยิ่งใหญ่ไม่มีใครหรือสิ่งใดที่จะทำให้ความยิ่งใหญ่ของเขาลดลงไปได้ พวกนี้มักจะแสวงหาหรือพาตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับความก้าวร้าวอยู่เสมอ เพราะคิดว่าเป็นวิธีที่จะพิสูจน์คุณค่าของตัวเอง

ค. ประเภทปกป้องชื่อเสียง พวกนี้มักเป็นสมาชิกกลุ่ม ที่พยายามทำให้เพื่อนร่วมกลุ่มมองว่าเขาเป็นลูกผู้ชายจริง สิ่งที่เขาเหล่านี้หัวนเกรงที่สุดก็คือ การถูกหาว่าเป็นคนขี้ลาดตาขาว ความก้าวร้าวของกลุ่มนี้อาจจะเกิดจากการที่เพื่อน ๆ ล้อเลียน ทำให้ต้องมีพฤติกรรมก้าวร้าวออกไปเพื่อพิสูจน์ให้ใคร ๆ เห็นว่า เขามีได้เป็นดังที่ถูกกล่าวหา ตัวอย่างเรื่องจริงของความก้าวร้าวประเภทนี้ ได้แก่กรณีที่นักเขียนชื่อดังถูกคนร้ายฆ่าตายอย่างทารุณ เพียงเพื่อแย่งชิงรถไปขายต่อ นำเงินมาเที่ยวเท่านั้น เมื่อตำรวจได้ทำการจับกุมคนร้ายซึ่งเป็นเด็กวัยรุ่นได้นั้น เขาได้ให้การรับ

สารภาพว่า ทำการฆาตกรรมครั้งนี้เพราะถูกเพื่อนกล่าวหาว่าเป็น “หน้าตัวเมีย” จึงได้ตัดสินใจทำสิ่งที่อุกอาจขึ้นเพื่อลบล้างคำกล่าวหาของเพื่อน ๆ ทั้ง ๆ ที่โดยปกติแล้วทั้งครูอาจารย์และเพื่อน ๆ ต่างก็ให้การว่า เขามีได้มีนิสัยก้าวร้าวหรือเป็นนักเลงแต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่า คนที่ทำพฤติกรรมก้าวร้าวนั้น กระทำไปด้วยสาเหตุหลายประการ ทอซมีมีความเชื่อว่า บุคคลก้าวร้าวเหล่านี้มีพื้นฐานทางจิตใจคล้ายเด็ก ที่ชอบใช้กำลังเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ แทนที่จะใช้ทักษะทางสังคมในการได้มาของสิ่งนั้น ๆ และที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะบุคคลเหล่านี้อาจไม่รู้จักริธีอื่น และเข้าใจว่าการใช้ความรุนแรงเป็นคำตอบเดียวที่เขารู้จักก็ได้ เมื่อใช้ความรุนแรงบ่อยเข้าจึงทำให้กลายเป็นอุปนิสัยอันถาวรไป

จากการศึกษาเรื่องบุคลิกภาพของบุคคลที่ก้าวร้าวนี้ นักจิตวิทยาพบว่า บ่อยครั้งของฆาตกรรมที่เหี้ยมโหด ทารุณนั้น ผู้ที่เป็นฆาตกรมักจะเป็นคนเงียบ เรียบร้อย และดูไม่น่าเชื่อว่าเขาจะทำพฤติกรรมอันอุกฉกรรจ์นั้นได้ และคดีที่เขาทำลงไปก็อาจเป็นครั้งเดียวในชีวิตก็ได้ นักจิตวิทยาได้ศึกษาถึงบุคลิกภาพของบุคคลประเภทนี้และสรุปได้อย่างคร่าว ๆ ว่า มักเป็นบุคคลที่เก็บกดความโกรธ และความก้าวร้าวไว้ในตนเองสูง ไม่แสดงออก แต่เมื่อถึงจุดหนึ่งที่ไม่สามารถเก็บระงับไว้ต่อไปได้ ก็มักจะใช้ความก้าวร้าวอย่างรุนแรงเป็นทางออก

ข้อคิดจากการศึกษาเรื่องบุคลิกภาพของผู้ที่ก้าวร้าวนี้อาจทำให้ผู้ที่เป็นพ่อแม่ ครูอาจารย์หมั่นสังเกตและให้ความสนใจแก่บุตรหลาน หรือศิษย์ได้มีการแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม เพราะความก้าวร้าวนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ผลร้ายมิใช่ตกอยู่กับเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายเท่านั้น หากยังเป็นการตัดอนาคตของผู้กระทำ และเป็นผลเสียต่อสังคมส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง

5.4.3 สถานการณ์ที่นำไปสู่ความก้าวร้าว

มีปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์หลายชนิดที่อาจมีผลกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวขึ้นได้ ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่

5.4.3.1 ถูกโจมตีจากผู้อื่น การถูกกระตุ้นจากผู้อื่นนั้น เป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดความก้าวร้าว การกระตุ้นในที่นี้หมายความถึงการกล่าวหา โจมตีด้วยคำพูด กริยาท่าทางไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมล้วนนำไปสู่การตอบโต้ที่ก้าวร้าวได้ง่าย สมมุติว่าเรากำลังเดินอยู่ที่ถนน มีใครสักคนหนึ่งเดินเข้ามาหาพร้อมทั้งกล่าวคำหยาบ ต่ำทอเราต่าง ๆ นานา เราจะทำ

อย่างไรดี? โดยทั่ว ๆ ไปบุคคลมักจะอดไม่ได้ที่จะเกิดอารมณ์โกรธตอบ หรือถ้าหนักมาก ๆ เข้า ก็อาจถึงขั้นลงมือทำร้ายร่างกายกันได้

ผลวิจัยมักแสดงว่า การถูกโจมตีจากบุคคลอื่นจะนำไปสู่การโต้ตอบที่ก้าวร้าวมากกว่าจะมาจากสาเหตุของความขงคับใจเสียอีก นักจิตวิทยาสังคมได้ทำการศึกษาศึกษาโดยแบ่งกลุ่มบุคคลออกเป็น 2 กลุ่ม เขาให้ทั้งสองกลุ่มทำงานชิ้นหนึ่ง ในกลุ่มที่หนึ่งนั้นเขาจัดอุปสรรคให้เกิดขึ้นกับงานชิ้นนั้น ทำให้กลุ่มที่หนึ่งไม่สามารถทำงานชิ้นนั้นสำเร็จ ส่วนกลุ่มที่สองเขาปล่อยให้กลุ่มทำงานชิ้นนี้จนเสร็จ หลังจากนั้นก็ส่งบุคคลที่เตรียมไว้ไปกล่าวโจมตี ดูถูกผลงานที่เสร็จแล้วของกลุ่มที่สอง ผลปรากฏว่าสมาชิกกลุ่มที่สองมีการแสดงออกที่ก้าวร้าวต่อผู้โจมตีมากกว่าสมาชิกกลุ่มที่หนึ่งที่งานมีอุปสรรค ผลของการศึกษาคั้งนี้ก็คงจะสรุปได้อย่างคร่าว ๆ ว่า การถูกโจมตีโดยตรงจะนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าความคับข้องใจ ที่เกิดจากความต้องการไปไม่ถึงเป้าหมาย

5.4.3.2 *เมื่ออยู่ต่อหน้าคนดู* ลองนึกสภาพที่บุคคลสองคนกำลังต่อสู้กันในสถานที่เปลี่ยวตามลำพัง กับเมื่อบุคคลต่อสู้กันโดยมี “ไทยมุง” มาอยู่รายรอบ คุณไหนจะมีความก้าวร้าวกว่ากัน?

จากการศึกษามักพบว่า “ผู้ดู” มีผลต่อการแสดงความก้าวร้าวอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ถ้าผู้ดูยิ่งส่งเสียงเชียร์ หรือเอาใจช่วย ด้วยคำพูดท่าทาง จะยิ่งทำให้คู่ต่อสู้ทวีความรุนแรงต่อกันมากขึ้น คล้ายกับเสียงเชียร์หรือคำพูดยิ่งไปเพิ่มความรู้สึกอยากเอาชนะและแสดงฝีมือของบุคคลให้มากขึ้น จึงทำให้ต้องเพิ่มความรุนแรงมากตามไปด้วย ขอให้เราลองนึกภาพสนามมวยที่ไม่มีผู้ดู กับสนามมวยที่แน่นขนัดด้วยคนดู ทั้งเสียงเชียร์และเสียงปีพาทย์ที่เร้าใจคู่ต่อสู้อยู่ตลอดเวลา ย่อมทำให้ความรู้สึกอยากต่อสู้ของคู่ชกต่างกัน แสดงว่าทั้งเสียงและทั้งคำพูด ล้วนช่วยกระตุ้นจิตใจและมีผลต่อการชกที่รุนแรงมากขึ้นไปด้วย

อย่างไรก็ตาม คำถามที่น่าสนใจต่อไปก็คือ ถ้าผู้ดูไม่ยอม “ร่วมวง” ไปกับการต่อสู้ นั้น อะไรจะเกิดขึ้น? บุคคลจะแสดงความก้าวร้าวเพิ่มขึ้นหรือลดลง? บอร์ดิน (Borden, 1975) ได้พยายามตอบคำถามนี้โดยจัดการทดลองให้ผู้ที่เราต้องการศึกษาทำหน้าที่เป็น “ครู” ลงโทษ “นักเรียน” ที่ตอบคำถามผิดด้วยการกดปุ่มกระแสไฟฟ้าที่มีจำนวนโวลต์ที่ต่างกัน (ดูการทดลอง

ของมิลแกรมในเรื่องการคล้อยตามกัน) ในขณะที่ผู้ถูกทดลองทำการจ่ายกระแสไฟฟ้าลงโทษผู้เรียนอยู่นั้น เขาได้จัดให้มีนักศึกษาหญิงบ้าง ชายบ้างไปยืนคอยดูการจ่ายกระแสไฟฟ้าของบุคคลผู้นั้น เพื่อที่จะศึกษาว่าการมีผู้อื่นคอยสังเกตการณ์อยู่นั้น จะมีผลต่อการลงโทษที่รุนแรง (จ่ายไฟสูงขึ้น) ขึ้นของบุคคลหรือไม่? ผลปรากฏว่า ถ้า “ผู้ดู” เป็นชาย จะมีผลต่อการลงโทษด้วยการเพิ่มจำนวนกระแสไฟที่แรงสูงมากกว่าถ้าผู้ดูเป็นหญิง แม้ว่าผู้ดูทั้งชายและหญิงจะเพียงแค่อ่านดูเฉย ๆ โดยไม่มีการพูดจาตอบโต้หรือเชียร์ผู้ลงโทษเลยก็ตาม

เหตุใดความก้าวร้าวจึงเพิ่มมากขึ้นถ้ามีผู้ดูเป็นเพศชาย ในขณะที่ถ้าเป็นเพศหญิงแล้ว จะไม่มีผลเลย? คำตอบต่อคำถามนี้อาจอธิบายได้ในแง่ที่ว่า สังคมโดยทั่วไป มักจะคาดหวังว่า เพศชายคงจะต้องมีความก้าวร้าวมากกว่าเพศหญิง และคงจะยอมรับพฤติกรรมก้าวร้าว ในขณะที่เพศหญิงส่วนมากเป็นเพศที่อ่อนแอกว่า ย่อมไม่ชอบความรุนแรง ดังนั้น เมื่อผู้ถูกทดลองเห็นว่าผู้สังเกตการณ์เป็นเพศชาย จึงปล่อยกระแสไฟฟ้าไปในระดับที่สูงกว่าเมื่อเพศหญิงเป็นผู้ดู

5.4.3.3 เมื่อไม่ต้องแสดงตน ในกรณีที่ผู้ทำหน้าที่ลงโทษไม่ต้องแสดงตัวให้ผู้อื่นรู้ เขามักจะลงโทษรุนแรงกว่าเมื่อมีการแสดงตัวเป็นที่เปิดเผย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าใคร ๆ รู้ว่านาย ก.ต้องทำหน้าที่ลงโทษนาย ข. นาย ก.จะลงโทษนาย ข.ไม่รุนแรงเท่าในสถานการณ์ที่ไม่มีผู้ใดรู้ว่า นาย ก.เป็นผู้ลงโทษนาย ข.

นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงโด่งดังในเรื่องการศึกษาความก้าวร้าวโดยไม่แสดงตนนี้คือ ซิมบาร์โด (Zimbardo, 1970) เขาได้ทำการทดลองด้วยวิธีการให้บุคคลกลุ่มหนึ่งเข้ามานั่งรวมกันในห้อง โดยให้หนึ่งบนเก้าอี้ที่มีปุ่มปล่อยกระแสไฟฟ้าในการลงโทษผู้อื่น บุคคลเหล่านี้จะไม่สามารถรู้ได้เลยว่า เขากำลังนั่งรวมกลุ่มอยู่กับผู้ใด เนื่องจากซิมบาร์โดได้ให้พวกเขาทุกคนใส่ถุงคลุมปกปิดหน้าตาและการแต่งกาย ผลปรากฏว่าเมื่อต้องทำการ “ลงโทษ” บุคคลเหล่านี้จะลงโทษผู้อื่นรุนแรงกว่าเมื่อเขาไม่มีถุงคลุมหน้าและร่างกาย

ซิมบาร์โด ได้สรุปผลจากการศึกษาของเขาว่า ในสถานการณ์ที่ไม่มีการแสดงตน ไม่มีใครรู้ว่าใครเป็นใคร บุคคลจะรู้สึกว่ามีใครกำลังคอยตัดสิน วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของตัวเอง ทำให้เขาลดความวิตกกังวล และความรู้สึกอาย หรือความรู้สึกผิดถ้าจะต้องลงโทษผู้อื่นลงไป เป็นเหตุให้เขากล้าที่จะทำร้ายหรือลงโทษผู้อื่นได้อย่างรุนแรงมากขึ้น

5.4.3.4 *ผลจากความร้อนและเสียงรบกวน* คงไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่าอากาศที่ร้อนอบอ้าว จะมีผลต่อจิตใจของบุคคลไม่มากก็น้อย อากาศร้อนบ่อยครั้งทำให้เราหงุดหงิด หัวเสียได้ง่าย อย่างไรก็ตามการศึกษาค้นคว้าในเรื่องความร้อนกับความก้าวร้าวนี้ยังสับสนและหาข้อสรุปไม่ได้ ง่าย ๆ บารอนได้ทำการค้นคว้าในเรื่องความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้ง 2 นี้ พร้อมกับสรุปได้อย่างกว้าง ๆ ว่า ทั้งความร้อนและความก้าวร้าวมีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนและเกี่ยวโยงไปถึงสภาพอารมณ์ของบุคคลนั้น ๆ อีกด้วย ยิ่งอากาศร้อนมากขึ้น ความหงุดหงิดจนเฉื่อยง่วงก็ทวีขึ้น ซึ่งผลก็คือโอกาสจะแสดงความก้าวร้าวออกไปย่อมมีมากขึ้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่ออากาศร้อนถึงจุดหนึ่งแล้ว บุคคลแม้จะอึดอัดและมีปฏิกิริยาอยากหลบหนีออกจากสภาพความไม่สบายนั้น แต่ความก้าวร้าวในช่วงนี้จะกลับลดลง คำอธิบายต่อปรากฏการณ์นี้คงเป็นสิ่งที่เราต้องรอคอยจากผลของการวิจัยในอนาคต

ในเรื่องของเสียงรบกวนก็เช่นกัน ถ้าเราเดินไปตามถนนในกรุงเทพมหานคร สิ่งที่เป็นมลภาวะอย่างหนึ่งที่เราต้องประสบ เห็นจะเป็นเรื่องของเสียงเป็นพิษนี้เอง เสียงที่กล่าวถึงนี้หมายถึงเสียงที่รบกวน ทำลายประสาทของรถชนิดต่าง ๆ รวมทั้งการใช้แตรกันอย่างขาดเหตุผลของรถโดยทั่วไป

จากการวิจัยถึงความสัมพันธ์ของเสียง และความก้าวร้าว นั้นพบว่า เสียงจะมีผลทำให้บุคคลแสดงปฏิกิริยาก้าวร้าวก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นกำลังอยู่ในสภาพอารมณ์ที่โกรธ หรือ ขุ่นเคือง เสียงที่เกิดรบกวนในขณะนั้น จะยิ่งเพิ่มความก้าวร้าวมากขึ้นในการแสดงออกของเขา แต่ถ้าเขาอยู่ในอารมณ์ที่ปกติ เสียงดังหรือค่อยจะไม่มีผลต่อความก้าวร้าวของเขา นอกจากนี้ถ้าบุคคลได้รู้ว่าเขาสามารถบังคับเสียงเหล่านั้นได้ (ให้ดังขึ้น หรือค่อยลง) เขาจะไม่แสดงปฏิกิริยาก้าวร้าวออกไป

5.4.3.4 *อิทธิพลของเครื่องคัมมินเมา* คงไม่มีผู้ใดปฏิเสธอิทธิพลของเครื่องตีมประเภทมินเมา ผู้ที่เสพสุรามักจะถูกขอร้องไม่ให้ขับรถ หรือทำกิจกรรมที่ต้องใช้ความระมัดระวัง เพราะฤทธิ์ของสุรามักจะทำให้บุคคลมีการยับยั้งชั่งใจต่ำ ประมาทและอาจแสดงกิริยาหรือคำพูดที่รุนแรงกว่าปกติ ก่อให้เกิดเรื่องรุนแรงขึ้นได้

เทลเลอร์ (Taylor, 1972) ได้ทำการทดลองหลายครั้งในเรื่องผลของฤทธิ์สุราหรือ กัญชา ที่มีต่อการแสดงออกในลักษณะที่ก้าวร้าวหรือไม่ของบุคคล วิธีการของเทลเลอร์ก็คือให้

บุคคล 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งดื่มสุร่าจำนวนมากกว่าอีกกลุ่มหนึ่งก่อนการทดลอง การทดลองของเขา ก็คือให้บุคคลทำการแข่งขันกันโดยให้แข่งทำงานกันเป็นคู่ ๆ และถ้าคู่ของเราทำไม่ดีก็ให้เรา สามารถปล่อยกระแสไฟฟ้าไปลงโทษคู่ของเราได้ เทเลอร์ต้องการดูว่าการลงโทษของผู้ถูก ทดลองนั้นจะหนักเบาตามจำนวนสุร่าที่ดื่มเข้าไปหรือไม่

ผลปรากฏว่า ในกลุ่มผู้ที่ดื่มสุร่าเข้าไปจำนวนมากนั้น เมื่อทำการลงโทษคู่ของเขา จะลงโทษด้วยจำนวนกระแสไฟฟ้าที่รุนแรงมากกว่ากลุ่มบุคคลที่ดื่มสุร่าเข้าไปน้อย เขาจึงสรุป ว่า สุร่ามีผลต่อความก้าวร้าวตามที่คาดเอาไว้

ในขณะเดียวกัน ก็ยังกลับมีผลในทางตรงข้ามกับการดื่มสุร่า บุคคลที่เสพย์กัญชา เข้าไปน้อยจะไม่แสดงความก้าวร้าวออกมา ส่วนบุคคลที่เสพย์กัญชาเข้าไปจำนวนมาก ฤทธิ์ กัญชากลับจะทำให้ลดความก้าวร้าวกลายเป็นเซื่องซึม ซึ่งกลายเป็นผลในทางเก็บกดแทนการ แสดงออก

5.5 สรุป

1. มีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับความก้าวร้าวแตกต่างกันออกไป ตามความเชื่อของพรอยด์ และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ห้มองความก้าวร้าวในแง่ของการที่ร่างกายขับพลังงานก้าวร้าวนี้ออกมา ความก้าวร้าวจึงเป็นสิ่งธรรมชาติที่จะต้องเกิดขึ้นควบคู่กับความเป็นมนุษย์ที่เดียว ส่วนนักจิตวิทยา สังคมการทดลอง มองความก้าวร้าวว่าเป็นเรื่องของการเรียนรู้ เช่นเดียวกับพฤติกรรมอื่น ๆ ความก้าวร้าวในความหมายของนักสรีรศาสตร์เป็นขบวนการคุ้มครองสืบทอดเผ่าพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต และมีผลต่อการเลือกคู่ครองของสัตว์และมนุษย์มาก

2. ความหมายตามที่นักจิตวิทยาสังคมส่วนใหญ่ให้ไว้กับความก้าวร้าวมักจะเป็น “พฤติกรรมที่มีเป้าหมายที่จะทำร้ายชีวิตอื่น โดยที่สิ่งมีชีวิตนั้นพยายามที่จะหลีกเลี่ยงจากการถูกทำร้ายนั้น”

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความก้าวร้าว นั้น มักจะถูกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มที่เน้นเรื่องสัญชาตญาณ กลุ่มที่เน้นเรื่องแรงขับ และกลุ่มที่เน้นเรื่องการเรียนรู้

4. กลุ่มที่เน้นในเรื่องสัญชาตญาณ ได้ย้าให้เห็นว่าความก้าวร้าวเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งมีชีวิต และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยมิใช่เป็นการเรียนรู้

5. กลุ่มที่เน้นเรื่องแรงขับ อธิบายความก้าวร้าวว่าเป็นสิ่งที่เกิดเองหรือเรียนรู้ก็ได้ โดยมีเรื่องความคับข้องใจว่าเป็นสาเหตุหนึ่งของการมีพฤติกรรมก้าวร้าว ทฤษฎีนี้ยังได้ย้าถึงตัวกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าวจากสิ่งแวดล้อม และสภาพอารมณ์โกรธของบุคคลว่ามีผลต่อความก้าวร้าวด้วย

6. ทฤษฎีการเรียนรู้ เน้นในเรื่องการเรียนรู้ความก้าวร้าวจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคล กลุ่มนี้มีความเชื่อว่าความก้าวร้าวจะเกิดจากการสังเกต และเลียนแบบจากบุคคลอื่น เช่น จากพ่อแม่ หรือแม้แต่ภาพยนตร์และโทรทัศน์

7. เงื่อนไขทางบุคลิกภาพอาจนำไปสู่ความก้าวร้าวได้ เช่น บุคลิกภาพที่ไม่แค้นต่อสังคม ผู้ที่มีความต้องการยอมรับทางสังคมต่ำ หรือผู้ที่มีการบังคับตนเองจากภายใน ล้วนแสดงถึงความก้าวร้าวได้สูงกว่าผู้มีบุคลิกภาพในทางตรงข้าม

8. มีบุคคลบางประเภทที่นิยมใช้ความก้าวร้าวเป็นวิถีชีวิต เช่นอันธพาล โจร ผู้ร้าย บุคคลเหล่านี้มักมีความต้องการสูงกว่าผู้อื่นในด้านการปกป้องภาพพจน์ของตนเอง แสดงความยิ่งใหญ่ให้ผู้อื่นเห็นหรือต้องการปกป้องชื่อเสียงของตนเองจากการถูกกล่าวหาของเพื่อนในกลุ่ม

9. มีปัจจัยทางสถานการณ์หลายประการที่นำไปสู่ความก้าวร้าวได้ เช่น เมื่อบุคคลถูกโจมตีจากผู้อื่นด้วยคำพูดหรือการทำทางเมื่อมี “คนดู” หรือได้ยินเสียงเชียร์จากผู้อื่น เมื่อไม่ต้องแสดงตนให้ประจักษ์ นอกจากนี้ก็มีตัวแปรอื่นๆ เช่น ความร้อนจากอากาศ เสียงรบกวนที่ตั้งมาก ๆ ตลอดจนจนถึงเครื่องดื่มมีนเมา เช่น สุรา หรือเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์อื่น ๆ